

YENİ BÖLGESEL DÜZEN ARAYIŞI VE YOL AYRIMINDA MISIR

Kadriye Sınmaz

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Sınmaz, Kadriye. “Yeni Bölgesel Düzen Arayışı ve Yol Ayrımında Mısır”. INSAMER, 16.12.2020.

 Analiz

Dünyakamuoyunda ABD’de Ocak 2021 itibarıyla başlayacak Joe Biden dönemiyle birlikte Donald Trump politikalarından uzaklaşılarak geleneksel ABD strateji ve söylemlerine geri döneceği yönünde bir beklenti hâkim. Özellikle Trump döneminin dezavantajlı grupları Biden’ı âdeta bir “kurtarıcı” olarak görmekte. Trump, Ortadoğu’da çoğunlukla otoriter rejimleri desteklediği için bu dezavantajlı gruplardan biri de bölgede baskı altında tutulan muhalifler. Dolayısıyla Biden hükümetinin Ortadoğu politikası kadar, bölgedeki otoriter rejimlerin baskısı altındaki muhalif gruplara yaklaşımı da merak edilmekte. Bu anlamda endişeli olan başlıca isimlerden biri de hiç şüphesiz Mısır’da darbeye başa gelen Abdülfettah es-Sisi.

Sisi, Trump döneminde (2016-2020) insan hakları ve demokrasi konularında herhangi bir yaptırıma maruz kalmak bir yana ülke içinde muhaliflere uyguladığı baskı ile

Trump’ın takdirini kazanmış bir lider. Öyle ki Trump’ın Sisi’yi “favori diktatörüm” şeklinde nitelendirmesi, ABD-Mısır diplomasi tarihine geçen en ironik söylemlerden biri.

Özellikle Arap ülkeleri ve İsrail arasında yürütülen normalleşme süreci ve Türkiye’nin Libya ile yaptığı anlaşmanın ardından Doğu Akdeniz’de elde ettiği askerî başarılar; ABD, İsrail, Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin (BAE) her dönemden daha çok birlikte hareket etmesine yol açmış görünmekte. Bu stratejik ortaklığın lokomotif konumundaki Trump ve ekibinin Beyaz Saray’dan ayrılması, Sisi’nin hem bölgede farklı aktörlerle diyalog geliştirmesine hem de ülke içinde bazı yeni kararlar almasına sebep olabilir.

Biden henüz başkan seçilmeden evvel Mısır politikası konusunda Trump’tan farklı bir noktada durduğunun sinyallerini vermiş durumda. Herhangi bir yargılama yapılmaksızın

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

486 gün Mısır'da hapisanede tutulan ABD vatandaşı Muhammed Amaşah'ın temmuz ayında serbest bırakılmasının ardından attığı *tweet*'te Biden, Mısır'ın keyfi tutuklama, işkence ve tehdit gibi uygulamalarının kabul edilemez olduğunu ve Trump'ın "favori diktatörü" için artık açık çek devrinin kapanacağını söylemiştir.¹ ABD Kongresi'nin de özellikle insan hakları bağlamında Biden yönetimi ile paralel hareket etmesi beklenmektedir.² Sisi'nin bu yeni dönemde elini güçlendirebilmek için, Biden henüz Beyaz Saray'a taşınmadan bazı hazırlıklar yapmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Mısır, Biden'ın başkanlığını tebrik eden ilk Ortadoğu ülkesi olurken Sisi hükümeti, aylık 65.000 dolar karşılığında ABD ile ilişkiler konusunda stratejik danışmanlık almak amacıyla ABD'li bir lobi şirketi ile anlaşmıştır.³ Eylül ayında rejimi protesto için sokaklara çıkan ve o zamandan itibaren tutuklu bulunan 400 kişi 5 Kasım'da serbest bırakılmış olsa da bu süreçte Mısır Kişisel Haklar Girişimi'nin (*Egyptian Initiative for Personal Rights-EIPR*) üç mensubu keyfi bir şekilde tutuklanmıştır. Bu olayın Biden'ın insan hakları ve ifade özgürlüğü konusunda Mısır'a yönelik eleştirilerinde pazarlık kozu olarak kullanılacağı şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Biden yönetiminin tutukluların salıverilmesi için yaptırımları gündeme getirmesi durumunda, Müslüman Kardeşler mensupları yerine bu EIPR aktivistlerinin serbest bırakılacağı tahmin edilmektedir.⁴

Bütün bunlara rağmen Biden döneminde ABD'nin Mısır politikasının radikal bir değişim geçireceğini söylemek oldukça naif bir yorum olacaktır. Zira Biden'ın selefi olarak değerlendirilen Obama döneminde, Mısır'da ilk defa seçimle iş başına gelen Muhammed Mursi, askerî darbe ile Sisi tarafından görevinden alınmış ve Obama bu gelişme karşısında son derece cılız bir tepki göstererek Mısır'da yaşananlar için darbe tanımlaması yapmaktan özellikle kaçınmıştır. Bu dönemde başkan yardımcılığı görevini yürüten Biden da bu politikanın bir parçası olmuştur; dolayısıyla her ne kadar Sisi hükümetine yönelik insan hakları ve özgürlüklerle ilgili uyarılar yapılsa da bunların

söylem düzeyinde kalacağı ve yıllık 1,3 milyar doları bulan ekonomik desteğin kesilmesi gibi caydırıcı yaptırımların söz konusu olmayacağı tahmin edilmektedir.

Sisi yönetimi için ABD desteğinin oldukça önemli olduğu iki temel dış mesele daha vardır. Bunlardan ilki Etiyopya ile Hedasi (Rönesans) Barajı'nın doldurulması görüşmeleri, ikincisi ise Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı konusudur. 1959'da Mısır ve Sudan arasında Etiyopya'dan doğarak kaynağının %85'ini buradan sağlayan Mavi Nil ile ilgili bir anlaşma imzalanmış ve nehrin suyunun 55,5 milyar metreküpü Mısır'a, 18,5 milyar metreküpü Sudan'a ayrılmış, ancak Etiyopya bu anlaşmaya dâhil edilmemiştir.

Şu günlerde Mavi Nil'in suyundan faydalanabilmek amacıyla yaklaşık 5 milyar dolara mal olacak Hedasi Barajı'nın inşasına devam eden Etiyopya ise, barajı dört yılda doldurmayı planlamaktadır. Su ihtiyacının tamamına yakını Nil'den karşılayan Mısır, Nil suyundan aldığı payın azalmamasını garanti etmek için Etiyopya ile bir anlaşma yapmayı ve barajın daha uzun sürede doldurulmasını talep etmektedir. Zira Etiyopya'nın barajı hızlı bir şekilde doldurması hâlinde Mısır'ın suyunun 8-20 milyar metreküp arasında azalacağı; 1 milyar metreküplük azalmanın da 1 milyon insanı ve 200.000 dönümlük tarım arazisini etkileyeceği iddia edilmektedir.⁵ Etiyopya'nın ekonomik sebeplerle barajı kısa sürede doldurmak istemesine karşın, zaten ekonomik kriz içerisindeki Mısır'ın 100 milyonluk nüfusunun bu durumdan en az şekilde etkilenmesi için barajın uzun sürede doldurulması yönündeki ısrarları ve tarafların Nil suyunun paylaşılması hususunda tamamen farklı anlayışlara sahip olması, görüşmeleri sonuçsuz bırakmaktadır. Diplomaside elini güçlendirmek isteyen taraflar, farklı ülkelerin desteğini almaya çalışırken Biden yönetiminin bu konuda izleyeceği politika, Mısır için oldukça önemlidir.

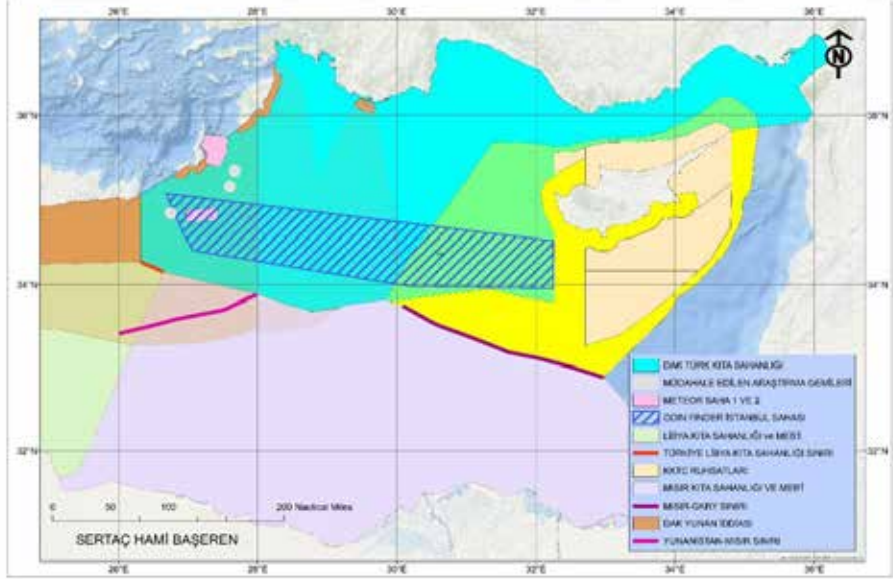
Sisi döneminin en önemli gündem maddelerinden biri de Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı ve transferi meselesidir. 1960'lı

yıllarda doğal gaz üretimine başlayan Mısır, 2003 yılında doğal gaz ihraç eden ülkeler arasına girmiştir. 2011-2012 dönemine kadar üretim ve tüketim dengesi korunmuş ancak Arap Baharı ile bölgenin istikrarsızlığa sürüklenmesi, Sina'da doğal gaz ihracatını sekteye uğratan saldırıların yaşanması ve ülke nüfusunun hızlı bir şekilde artması gibi sebeplerle 2014'te Mısır'ın doğal gaz tüketim miktarı üretim miktarını aşmıştır. 2015 yılında ise İtalyan ENI şirketinin Nil Deltası bölgesinde bulunduğu 850 milyar metreküplük doğal gaz rezervi, Mısır için dönüm noktası niteliğinde olmuştur.⁶

İç piyasadaki enerji ihtiyacını karşıladıktan sonra enerji ihraç eden bir ülke olmayı hedefleyen Mısır, bölgenin enerji transfer merkezi olmak için siyaset ve hukuk alanında yoğun bir ajandaya sahiptir. Türkiye ve KKTC dışarıda bırakılarak 16 Ocak 2019'da Mısır, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İtalya, Ürdün, İsrail ve Filistin'in enerji bakanlarının katılımıyla Kahire'de düzenlenen toplantıda, Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun (DAGF) kurulması ile ilgili çalışmaların başladığı ilan edilmiştir. Türkiye'nin 27 Kasım 2019 tarihinde Libya'daki Ulusal Mutabakat Hükümeti ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik imzaladığı anlaşma ile DAGF'da daha önce gündeme gelen EastMed boru hattı projesi zora girmiştir. Mısır'daki Sisi hükümetini tanımaması, İsrail ile Davos, Mavi Marmara gibi krizler sebebiyle ilişkilerinin ekonomik düzeyin ötesine geçmemesi, Arap Baharı sürecinde demokratik hak taleplerinde bulunan gruplara verdiği destek sebebiyle bölgedeki birçok ülke tarafından âdeta düşman olarak görülen Türkiye, Doğu Akdeniz'le ilgili görüşmelerin dışında tutulmaktadır. Mısır, bir taraftan Türkiye'nin dışlandığı

çoklu toplantılara katılırken bir taraftan da Doğu Akdeniz'de ikili deniz yetki alanlarını kısıtlayan anlaşmaları hayata geçirmektedir. Mübarek yönetiminin 2003 yılında bütün Kıbrıs adına hareket eden GKRY ile imzaladığı ancak Muhammed Mursi döneminde iptal edilen münhasır ekonomik bölge anlaşması, Sisi döneminde tekrar gündeme gelmiştir. Mısır 6 Ağustos 2020'de bu kez de Yunanistan ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Türkiye anlaşmayı kabul etmese de NAVTEX ilan ettiği alanda, bu anlaşma ile belirtilen sınırların içerisine girmemiştir. Öte yandan Mısır, Yunanistan ile yaptığı anlaşmayı 26. ve 28. boylamlar arasında sınırlı tutarak Meis ile karşılıklı kıyılara doğru uzatmamıştır; dolayısıyla Türkiye ve Mısır'ın Meis Adası hizasında Mısır-Yunanistan ve Mısır-GKRY anlaşmalarıyla belirlenen sınırların arasında kalan kısımda, deniz sınırlarını belirleyecek bir anlaşma imzalama imkânı hâlen bulunmaktadır.

28 00 00 D BOYLAMI BATISI TÜRK DEVLET UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

2010 yılından bu yana Doğu Akdeniz'de tansiyon sürekli yükselmiş ve 2020 yılı askerî müdahalelerin sık sık gündeme geldiği bir yıl olmuştur. Doğu Akdeniz'deki çok yönlü mücadelenin hem Mısır hem de bölgenin diğer ülkeleri için uzun yıllar boyunca dış politikanın en önemli gündem maddelerinden biri olacağı tahmin edilmektedir.

Bir yandan ABD'nin yeni dönemi için bazı hazırlıklar yaparken bir yandan da Hedasi Barajı ve Doğu Akdeniz'le ilgili müzakereleri sürdüren Mısır yönetimi, iç politikada da çetin bir süreçten geçmektedir. Dünya kamuoyu, özgür medyanın bertaraf edildiği ülkedeki insan hakkı ihlallerinden ancak çok kısıtlı bir şekilde haberdar olabilmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, Mısır otoritelerinin 2020'nin Ekim ve Kasım aylarında 57 kadın ve erkeği idam ettiğini ve bu sayının 2019 yılının tamamında bildirilen 32 idamın neredeyse iki katı olduğunu açıklamıştır.⁷ Adaletsiz kitlesel yargılamaların ardından çok sayıda idam cezasının verildiği ülkede, mahkemelerde genellikle işkenceyle itiraflar alınmakta ve tutuklular adil yargılanma hakkından mahrum edilmektedir. Ülkenin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi'nin Haziran 2019'da mahkeme salonunda hayatını kaybetmesi, ihlallerin boyutlarını çok açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. 2013 yılından bu yana 60.000 kişinin cezaevlerinde tutulduğu Mısır'da, insan haklarının iyileştirilmesine yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Hak ihlallerinden muzdarip olan Mısır halkı aynı zamanda büyük bir ekonomik krizle de mücadele etmektedir. Kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla 2016 yılından itibaren azalarak 2.690 dolara gerilemiştir. 100 milyonu aşan Mısır nüfusunun yaklaşık %60'ı yoksul veya yoksulluk eşliğindedir. 2020 sonunda Mısır'ın toplam dış borcunun 131,5 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.⁸

Sisi yönetimi ekonomik krizin yanı sıra büyük bir güvenlik kriziyle de muhatap olmaktadır. 2013 yılının sonlarından bu yana DAES'e bağlı güçler Sina bölgesinde birçok terör eylemi gerçekleştirmektedir. Örgüt mensupları ve Mısır ordusu arasındaki çatışmalarda bölge sakinleri de sık sık hedef olmaktadır. 2014-2018 arasında yaşanan çatışmalarda toplam 3.076 militan, 1.266 asker ve polisin öldüğü açıklanmıştır. Mısır hükümeti sivil ölümlerini ayrıca açıklamadığı ve genellikle militan ölü sayısına eklediği için, hayatını kaybeden sivillerin sayısı bilinmemektedir. Tahrir Enstitüsü, aynı dönemde

12.000 Sina sakininin tutuklandığı tahminini yaparken, hükümetin resmî açıklamasında bu sayı 7.300 olarak bildirilmiştir. Mısır ordusu, Sina halkının beşte birini bölgeden zorla tahliye etmiş, Ocak-Mayıs 2018 döneminde bölgedeki 3.600 ev ve ticari binayı yıkmıştır. 2014 yılından bu yana olağanüstü hâl ve sokağa çıkma yasakları uygulanan Sina'da halk, güvenlik tehdidinin yanı sıra bizzat devlet şiddeti altında yaşamaktadır.⁹

Darbeyle başa gelen Abdülfettah es-Sisi geçen altı yılda ekonomik kriz, güvenlik açıkları, yolsuzluklar ve insan hakkı ihlalleri ile daha önce kendisine destek olan Mısırlıların bile tepkisini çekmektedir. Öyle ki özellikle son yıllarda pek çok sokak gösterisi düzenleyen Mısır halkı, Sisi yönetimi tarafından yine bütün imkânlar seferber edilerek bastırılmıştır. Trump'ın aleni desteği, Suudi Arabistan ve BAE'nin sağladığı fonlarla yapay bir meşruiyetin ardına sığınan Sisi, yıllardır yönetimde kalmayı başarmıştır. Fakat uzun bir zamana yayılması muhtemel Hedasi Barajı ve Doğu Akdeniz meselesi gibi sorunlar, Sisi'nin önünde iki önemli sınav olarak durmaktadır. Daha yakın gelecekte ise Biden yönetimi ile uyum sorunu yaşanacağı yönünde ciddi tahminler vardır. ABD'nin yeni dönemi ile ilgili endişelerin, Sisi yönetiminin dış politikada Rusya ve Çin gibi aktörlerle daha yakın ilişkiler geliştirmesine yol açabileceği de belirtilmektedir. Keza Mısır, bu ülkelerle hâlihazırda milyar dolarlık bazı anlaşmalar imzalamış durumdadır. Örneğin Rusya, Mısır'da yapımı 2029'da tamamlanacak bir nükleer reaktör inşa etmektedir.

Dünyadaki birçok devlet, özgürlük ve insan hakları söylemlerini dilinden düşürmeyip bu değerler üzerinden başka ülkeleri âdeta hesaba çekse de bu ülkelerin her birinin aslında sadece kendi ekonomik, askerî ve siyasi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği herkesin malumudur. Dolayısıyla yakın dönemin en dehşetli katliamlarından biri olan ve yaklaşık 2.000 kişinin öldürüldüğü Rabia Katliamı'nın birincil sorumlusu olan ve insanlığa karşı suçlar kapsamına giren birçok eyleme imza atan Sisi de, tam da bu sebeplerden ötürü, hâlen herhangi bir platformda yargılanmış değildir.

Sonnotlar

- ¹ <https://twitter.com/JoeBiden/status/1282419453939113989>
- ² Ekim ayında 56 Demokrat Partili kongre üyesi, Sisi'ye mahkûmları serbest bırakma çağrısı yaptı, bk. "56 US congressmen urge Egypt's Sisi to release prisoners", Middle East Monitor, 20.10.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20201020-56-us-congressmen-urge-egypts-sisi-to-release-prisoners/>
- ³ "Egypt hires \$65k monthly US lobbying firm after Biden victory", Middle East Monitor, 12.11.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20201112-egypt-hires-65k-monthly-us-lobbying-firm-after-biden-victory/>
- ⁴ Haisam Hassanein, "Egypt's Sisi may be readying for Biden's stance on human rights", The Hill, 03.12.2020, <https://thehill.com/opinion/international/528114-egypts-sisi-may-be-readying-for-bidens-stance-on-human-rights>
- ⁵ Amr Salahı, "Egypt and Ethiopia's Nile dam: Negotiating in the shadow of disaster?", The New Arab, 20.04.2020, <https://english.alaraby.co.uk/english/indepth/2020/8/20/egypt-and-ethiopias-nile-dam-waiting-for-disaster>
- ⁶ Menderes Kurt, Talha İsmail Duman, "Bölge Ülkelerinin Doğu Akdeniz Politikası", Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları içinde (Ed.) Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, SETA, Haziran 2020, s. 162-163.
- ⁷ Amnesty International, "Egypt: Chilling rise in executions reveals depth of human rights crisis", 02.12.2020, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/12/egypt-chilling-rise-in-executions-reveals-depth-of-human-rights-crisis/>
- ⁸ Yehia Hamed, "Joe Biden's administration should start listening to all Egyptians", Middle East Eye, 17.11.2020, <https://www.middleeasteye.net/opinion/joe-bidens-administration-should-start-listening-all-egyptians>
- ⁹ Human Rights Watch, "Egypt: Events of 2019", <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/egypt>

